

TÜRK HUKUK EĞİTİMİNDE
KLİNİK EĞİTİMİN BİR TÜRÜ OLARAK
YENİ BİR UYGULAMA:
“LİSANS AŞAMASINDA ÖĞRENCİ STAJI”

*Yrd. Doç. Dr. Ahmet BAŞÖZEN**

*Arş. Gör. Musa İYİLER***

I. GENEL OLARAK

Hangi sıfatla çalışırsa çalışsın hukukçu, hukuk alanındaki problemleri zamanında görebilen ve doğru çözebilen kişidir. Hukukçunun hâkim, savcı, avukat, hukuk müşaviri, noter vs. sıfatla hukuk problemini ele almasının bazı özellikleri bulunsa da asıl hedefi olan “problemleri zamanında görmek ve doğru çözmek” bakımından değişik sıfatların pek önemi yoktur. Hukuk alanındaki problemleri zamanında görebilme, doğru olarak çözebilme ve kararları uygulayabilme yeteneğini kazandırma ve geliştirme amacıyla öğrencilerin, kavramlara, kaynaklara, ilkelere, müesseselere hâkim olmalarını sağlamak hukuk eğitiminin temel hedefidir¹.

* Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı.

** Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı.

¹ Geniş bilgi için bkz. **Karayalçın**, Yaşar: Hukukta Öğretim-Kaynaklar-Metod, Ankara 2001, s. 54. Benzer açıklamalar için bkz. **Dimitrova-Simeneova**, Slavka: Legal Clinic of Burgas Free University, Uluslararası Boyutuyla Hukuk Eğitimi ve Avukatlık Mesleğine Girişi Sempozyumu, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Edirne 2008, s. 41. Bingöl'e göre, günümüzde toplumsal ve siyasal olaylar o kadar hızlı meydana gelmektedir ki, nere-

Türkiye’de hukuk eğitimi lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere üç kademededen oluşmaktadır². Lisans eğitiminde hemen hemen bütün hukuk fakültelerinde benimsenen model klasik eğitim metodudur³. Hukuk eğitiminde eleştirilen konuların en başında gelen klasik eğitimde, öğretim üyesi derse ilişkin bilgileri, belirli ders saati içerisinde öğrenciye anlatır. Öğretim üyesi merkezli olan bu metotta öğrenci bu durumda sadece dinleyici olarak katılır, yani öğrenci pasif durumdadır.

Hukuk eğitiminde temel kavramların zorunlu olarak anlatılmasının (teorik eğitim) önemi tartışmasız olarak kabul görse de, hukukçunun gerçek olaylara, problemlere lisans eğitimi aşamasında başı-şiklik kazandırılmasının önemi hala tam olarak fark edilememektedir. Bu amaçla hukuk eğitiminde müfredatın, teorik derslerin yanında, uyuşmazlıkları çözmeye ve bunların ortaya çıkmasını engellemeye yönelik diğer ders ve etkinliklerle desteklenmesi⁴, diğer bir takım yeni unsurların hukuk eğitimi içerisine dâhil edilmesi yakın gelecekte önem arz etmektedir.

deyse her gün bir önceki olay hakkında tartışmalar tükenmeden, konu enine boyuna irdelenmeden üzerinde tartışılan yepyeni bir olay ortaya çıkmaktadır. Böylesine bir toplumda hukuk eğitiminin amacı, hiç kuşkusuz bugünün verilerini iyi değerlendirebilen ve gelecek için toplumu yönlendirebilecek, onu düzenleyebilecek yetkinlikte hukukçuların yetiştirilmesi olacaktır. Bkz. **Bingöl**, Bilge: Uluslararası Boyutuyla Hukuk Eğitimi ve Avukatlık Mesleğine Girişi Sempozyumu, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Edirne 2008, s. 73.

² Geniş bilgi için bkz. **Karayalçın**, s. 51 vd.; **Arslan**, Ramazan/**Taşpınar**, Sema: Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de ve Avrupa’da Hukuk Öğretimi ve Hukukçu Yetiştirilmesi ve Türkiye’nin Bu Gelişmelerden Etkilenmesi, s.1.

³ Geniş bilgi için bkz. **Karayalçın**, s. 51 vd.; **Arslan/Taşpınar**, s. 2; **Okay**, Hakkı Suha: Avukat Gözüyle Hukuk Eğitimi, Hukuk Eğitiminde Reform-Panel, Ankara 1997, s. 58 vd.; **Çetintemel**, Harun: Türkiye’de Hukuk Eğitimi (İdare Hukuku Öğretimi ve Eğitimi ile Sınırlı Olarak), Hukuk Eğitiminde Reform-Panel, Ankara 1997, s. 34, 37.

⁴ **Karayalçın**, s. 55; **Dimitrova-Simeneova**, s. 42.

Gerçekten de, hukuk eğitiminde en çok eleştirilen konuların başında lisans eğitiminde teorik eğitimin yanında verilen teorik eğitimin uygulanması, pratik kazanılması, kısaca teorik eğitimin pratiğe aktarılmasına yönelik uygulamaların, araçların etkin kullanılmaması gelmektedir. Tekraren belirtilmelidir ki, hukuk eğitiminde klasik eğitim metodunun benimsenmesi ve kitlesel eğitim yapılmasının sonucu olarak dersler teorik, öğretim elemanı merkezli, genellikle ezbere dayalı ve teorik bilgilerin nasıl, nerede kullanılacağı genellikle gösterilmeden yapılmaktadır. Oysa araştırma, düşünme, konuşma, tartışma ve uygulamaya dayanmayan bir hukuk eğitiminde hukukçu adaylarının konuları yeterince öğrenmeleri, bilgi ve becerilerini geliştirmeleri olanaksızdır⁵. Bu eksiklik ise, genellikle, lisans sonrası belirli mesleklere başlama öncesinde zorunlu tutulan meslek öncesi stajlarla giderilmeye çalışılmakta; ancak tam olarak giderildiği de söylenememektedir. Bu amaçla avukatların, hâkim ve savcılarının, noterlerin meslek öncesi staj yapmaları zorunludur⁶.

⁵ Dimitrova-Simeneova, s. 42; Çetintemel, s. 34. Hukuk bilgisi hukuk fakültelerinde verilebilmekle birlikte uygulama ve davranış konularında hukuk fakülteleri yeterli olamamaktadırlar. Bunun bir sebebi belki de hukuk fakültelerinin bu konulara yeteri kadar önem vermemeleri veya bu konuları kendi görev alanlarının dışında saymalarıdır. Geniş bilgi için bkz. Karayalçın, s. 56.

⁶ Türk hukuk sisteminde 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 3 ve 15. maddelerine göre, lisans eğitimi sonrasında baroya başvuru yapılarak 1 yıllık staj yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Bir yıllık staj süresinin ilk altı ayı adliyede, son altı ayı ise bir avukatın yanında gerçekleştirilir.

2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununa göre Kanunda öngörülen diğer koşulların yanında lisans eğitimini bitirerek yazılı yarışma sınavı ve mülakatta başarılı olan hakim ve savcı adayları, iki yıllık adaylık süresinde Hakim ve Savcı Eğitim Merkezi'nde ilk üç ay ve son üç ay olmak üzere hazırlık ve son eğitim aşamalarından geçer. Bu iki aşama arasında 18 aylık staj dönemi bulunur.

Yine 1512 sayılı Noterlik Kanununun 14 ve 15. maddelerine göre, noter olabilmek için Adalet Bakanlığı tarafından verilen 1 yıllık bir staj süresinin başarıyla tamamlanması gerekmektedir.

Günümüz hukuk eğitiminde öğrencileri pasif durumdan kurtarmak, eğitimde öğrenci ve öğreticiyi (hatta uygulayıcıyı) birlikte aktif hale getirmek önem kazanmaktadır. Bunun için “klinik eğitim” adı altında farklı ülkelerde farklı amaç ve şekilleri bulunan çeşitli çözüm yolları denenmekte; öğrenciler küçük gruplar (15-20) halinde belirlenen konuları, öğretici gözetiminde tartışmakta, bazen de fakülte dışında faaliyet icra edebilmektedirler⁷.

Klinik eğitim mesleki formasyon ve mesleki etik değerlerin kazandırılması amacıyla yönelik deneysel ve uygulamalı bir eğitimidir. Klinik eğitim modelinde eğitim teorik derslerde öğretilen esaslar ve bilgilerin, bir öğretim üyesi veya elemanının gözetiminde “iş başında eğitim esasına dayalı olarak” öğrenciler tarafından bizzat yaşayarak ve yaparak yürütülür. Klinik eğitim modelinde hukuk metinlerini kaleme alma, mahkeme dosyalarının incelenmesi, duruşma yönetme, duruşma avukatı, savcı, hakimlik gibi mesleklerin rollerini üstlenme, etik değerlerin öğrenimi, meslek deontolojisinin öğretilmesi, adalet sistemini oluşturan kurumları inceleme, sorgulama, delil sunma ve delil tartışılması ve dava taktikleri gibi hususlar öğretilir. En önemlisi de usul diyalektiğinin öğrenciye kazandırılmasıdır⁸.

⁷ Klinik eğitim hakkında bkz. **Dimitrova-Simeneova**, s. 42-44. Belirtmelidir ki, klinik eğitimin getirdiği sorunlar da tartışılmakta; klasik eğitimden az olmadığı söylenmektedir. Hukuk eğitiminde genellikle kitlesel eğitim yapılması, öğrenci sayısının çok fazla olması, hukuk fakültelerindeki öğretim elemanı yetersizliği ve klinik eğitimin, klasik eğitim metodundan pahalı bir yöntem olması, ülkemiz açısından klinik eğitim metodunun uygulanmasını güçleştirmektedir. Aktif eğitim ya da probleme dayalı öğrenim için bkz. **Hakan Pekcanitez**: Aktif Eğitim Veya Probleme Dayalı Öğrenim, Hukuk Öğretimi ve Hukukçunun Eğitimi Uluslararası Toplantı, Ankara 9, 10, 11, Ocak 2003, Türkiye Barolar Birliği Yayını Ankara 2004, s. 109-129.

⁸ **Hacıoğlu**, B. Caner: Adalet Reformu İçinde Hukukçuların Yetiştirilmesinde Klinik Eğitim Zorunluluğu ve Klinik Eğitim anlayışı, Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 2001/1-4, s. 93.

Hukuk kliniklerinde farklı modeller bulunsa da, çalışma konumuzla ilgili olarak, klinik eğitimin bir çeşidinde⁹, öğrenciler, eşit sosyal pozisyonda olmayan müvekkiller ile görüşmekte ve bir üniversite hocasının ya da mesleğini icra eden bir avukatın gözetiminde çalışmaktadırlar. Öğrenciler müvekkillerle görüşmekte, bazı arka plan araştırmalarını yapmakta, fakat tavsiyede bulunmadan önce patronlarına danışmaktadırlar. Öğrenci ile müvekkil, öğrenci ile avukat ve öğrenci ile öğrencinin ve onun müvekkilinin bulunduğu diğer kurumlar arasındaki iletişim sürecinde, öğrenciler, bilgi ve beceri kazanmaktadırlar.

Klinik eğitimin çalışma konumuzla ilgili diğer bir çeşidinde de¹⁰, öğrenciler, fakülte öğretim elemanı kadrosuna dâhil olmayan bir kimsenin yanına, örneğin öğrencilere tavsiyede bulunan ve onların müvekkiller, hâkim veya savcılar ile doğrudan iletişim kurmasına izin veren bir avukatın hukuk bürosuna gönderilebilirler.

II. LİSANS AŞAMASINDA ÖĞRENCİ STAJI

Türk hukuk eğitiminde klinik eğitimin bir türü olarak staj zorunluluğu ve uygulaması ilk kez Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesince kararlaştırılmış, uygulamaya konulmuş ve 2007-2008 Eğitim ve Öğretim döneminden bu yana kesintisiz sürdürülmektedir.

Stajın hangi amaçla, nasıl, nerede yapılabileceği ve diğer birçok soruna yönelik olarak 2007-2008 Eğitim-Öğretim döneminde "Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Staj ve Bitirme Ödevi İlkeleri" Erciyes Üniversitesi Senatosu'ndan onaylanarak uygulamaya konulmuştur. Dayanağını Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yönetmeliği'nin 34. Maddesinden almaktadır. Düzenlemenin amacı, lisans eğitimi sırasında verilen teorik bilgilerin yanında, öğrencilerin pratik bilgi ve

⁹ Klinik eğitimin bu çeşidine "Gerçek müvekkiller ile hukuk kliniği" adı verilmektedir. Bkz. Dimitrova-Simeneova, s. 43.

¹⁰ Klinik eğitimin bu çeşidine "Harici klinik davaları" adı verilmektedir. Bkz. Dimitrova-Simeneova, s. 43.

becerilerini arttırmayı amaçlayan staj çalışmalarının tabi olduğu usul ve esasları belirlemektir (m.1).

Söz konusu çalışma, okul dışı bir alanda staj modeli üzerine yapılandırılmıştır.

Erciyes Hukuk Fakültesi'nin her öğrencisi, beşinci yarıyılın başında staj (veya bitirme ödevi) için kayıt yaptırmak ve mezun olmak için bu çalışmayı başarıyla tamamlamak zorundadır (m.3). Öğrencilerin staj (ve bitirme ödevi) başarı durumları sekizinci yarıyıl not karnelerinde (başarılı-başarısız şeklinde) gösterilir (m.7). Başarılı olamayan öğrenci hukuk eğitimini tamamlamış sayılmaz. Öğrencilere staj ya da bitirme ödevinden birini seçme hakkı verilmekle birlikte, öğrencilerin hemen hemen tamamına yakınının staj eğitimini seçtikleri görülmekte; staj bu anlamda Erciyes Hukuk Fakültesi öğrencilerinin hukuk eğitimini tamamlaması bakımından hukuk eğitiminin zorunlu bir ögesi olarak kabul edilmekte ve işlev görmektedir.

Hukuk fakültelerinin 5. yarıyılına (3. sınıfa) gelmiş öğrenciler, öğrenimlerinin bu aşamasında teorik derslerin birçoğunu almış, büyük oranda çalışma alışkanlığını kazanmış; hukuki muhakeme temelleri büyük ölçüde atılmış ve geliştirilmiş bulunmaktadır.

Staj (veya bitirme ödevi) işlerinin koordinasyonu ve bu çalışmaların değerlendirilmesi amacıyla Fakülte Yönetim Kurulu tarafından görevlendirilen "Staj ve Bitirme Ödevi Değerlendirme Komisyonu" kurulmuştur (m.2). Staj yapacak her hukuk öğrencisine öğretim elemanı danışman atanır. Öğrenciler staj veya bitirme ödevi çalışmalarından hangisini yapacağını, danışman öğretim elemanı ile belirlerler (m.4). Ancak danışman öğretim elemanlarının çok önemli gerekçelerin bulunmadığı durumlarda öğrencinin staj seçmelerini destekledikleri; öğrencilerin seçimine de uygun davrandıkları gözlemlenmektedir.

Staj süresi yirmi işgünüdür. Staj, avukat bürosu, noterlik, adliye, emniyet gibi kurumlarda yapılır. Stajın hangi yerlerde ve hangi süreler içerisinde yapılabileceği Staj Komisyonu tarafından belirlenir

(m.8)¹¹. Hukuk öğrencileri için öngörülen 20 iş günü süren stajın danışman tarafından takip edilmediği, staj yürütücüsü olan avukatın öğrencinin çalışmasına katkı yapmadığı, stajın öğrenci tarafından öneminin kavranmadığı, arzulanmadığı; kısaca formalite olarak yapıldığı durumlarda öğrenci stajından fayda beklemek fazla iyimserlik olur.

Öğrenciler staj süresince staj yöneticisi (yanında staj yapılan avukat, noter vs.) tarafından verilecek çalışmalarını yapmak ve bu

¹¹ Stajın mahkemelerde yapılabilmesi için, her bir öğrenci ve hangi adliyede yapılacağına ilişkin olarak Adalet Bakanlığı'ndan izin alınmasının gerekmesi nedeniyle fiilen şu aşamada adliye bünyesinde staj yapma imkânı bulunmamaktadır. Erciyes Üniversitesi Staj Komisyonu şimdiye kadar aldığı kararlarında stajın tamamı olan 20 işgününün staj yürütücüsü olarak avukat yanında tamamlanmasını kararlaştırmıştır. Ancak öğrencilerin hem büro işleyişini hem de adliyedeki işlemleri yeterince kavrayabilmesi bakımından staj yürütücüsü avukata öğrencinin stajdan azami ölçüde faydalanmasını sağlama anlamında yapılacak (ya da yaptırılacak) asgari işlemlerin listesini de göndermekte; bu listede yazılanların yapılıp yapılmadığını da incelemektedir. Bu ilkeler çerçevesinde staj kapsamında yaptırılması öngörülen asgari işlemler şunlardır:

- En az dört defa dava dilekçesi yazdırılması,
- En az iki defa dava açtırmak suretiyle dava açma prosedürünün gösterilmesi,
- En az beş defa hukuk ve ceza davalarına ilişkin duruşmaların takip ettirilmesi,
- Uygun görülen dava dosyalarından en az on tanesinin okutturulması,
- Öğrencinin haciz işlemlerinin uygulanma sürecini kavraması amacıyla hacizlere götürülmesi,
- Mahkeme kalemindeki işlemlerin yürüme sürecini kavratmak üzere öğrenciye görevler verilmesi,
- Avukatlık mesleğinin icrası noktasında, uygun görülen teorik ve pratik diğer bilgilerin kazandırılması.

Staj sırasında Öğrenci Staj Dosyasında bulunan form staj yürütücüsü avukat tarafından gün gün doldurulmalıdır.

çalışmalara katılmak zorundadır (m.10). Yine staj yapan öğrenciler çalıştıkları kurumun, ofisin yasal düzenlemelerine, kurallarına uymak zorundadır. Komisyon da gerekli gördüğünde öğrencileri staj yerlerinde denetleme yetkisine sahiptir (m.12).

Avukat yanında yapılan staj sırasında öğrenci, danışmanının denetimi ve avukatın gözetimi altında staja yönelik işlemleri yapar¹². Danışman her an denetleme imkânına sahip olamasa da, staj yürütücüsü olan avukatın bürosunda çalıştığından öğrenci daimi olarak avukatın gözetimi ve denetimi altındadır. Avukat baroya kayıtlı olup, öğrenciyi adliyeye, mahkemeye, duruşmalara, hacze veya diğer resmi kurumlara yanında götürür. Ancak burada dikkat edilmelidir ki, davayı mahkemeye öğrenci değil, avukat götürür. Hukuk öğrencileri avukatların dava tekeli gereği, davayla ilişkili usul işlemlerini gerçekleştiremezler. Staj, hukuk öğrencilerinin bir avukatlık bürosunun işleyişini görmeleri, müvekkil ile görüşmelerin nasıl yapıldığını, ne tür tavsiyelerde bulunulduğunu gözlemlemeleri, adliyede gerçekleştirilen işlemleri öğrenmeleri vs. konularda öğrencilere sunulan fırsattır. Avukatla çok yakın çalışmaları, öğrenci olmaları nedeniyle adliye çalışanlarınca kabul görmeleri, belirli şartları taşıyanların ancak yapabilecekleri bu tarz meslek işlemlerini yapabilecekleri, onlarla aynı haklara sahip olabilecekleri anlamına gelmez. Henüz öğrencilik aşamasında staj sırasında yapılan yanlışların yanında staj yaptığı staj yürütücüsü avukatın uyarısı ya da

¹² Hukuk eğitiminde önemli bir diğer eleştiri noktası da, hukuk fakültelerinin kontenjanlarının çok fazla olması ve bu sayının da her geçen gün arttırılması; buna karşılık aynı oranda öğretim elemanı yetiştirilememesidir. Gerçekten de hukuk eğitimi gerçekleştirmek için yetkin öğretim elemanı bulmak ve bunları yetiştirmek her geçen gün zorlaşmaktadır. Durum böyle olunca yüzlerce kişilik sınıflarda hukuk eğitimi kitlesel olarak verilmekte ve bu sistemden başarılı bir sonuç çıkması beklenmektedir. Bu nedenle hem kalabalık hem de öğretim elemanı açığı bulunan hukuk fakültelerinde fakülte sırasında staj eğitiminin faydalı bir şekilde icra edilmesi ciddi güçlükleri de beraberinde getirmektedir.

adliye çalışanların yardımıyla telafi edildiğinden öğrenci yanlış yapma korkusundan arınmış olarak işlemleri gerçekleştirmekte; gerektiğinde yaptığı, ilgi duyduğu işleme yönelik soruları sorabilmekte, öğrenmeye açık olduğunu her fırsatta gösterebilmektedir. Staj komisyonu, yanında staj yapılan staj yürütücüsü, danışman, hukuk öğrencisinin iyi hukukçu olmak ve daha rekabetçi bir ortamda çalışmak açısından gerekli olacak pratik bilgi ve becerileri kazanma olanağını sağlamalıdır.

Staj bitiminde öğrenciler, staj süresince yaptığı çalışmalarını içeren bir staj raporu hazırlayıp danışmana sunar (m.14). Teorik bilgilerin staj süresinde nasıl kullanıldığı; stajın hangi bakımlardan katkı sağladığı staj raporuna yazılır; bu sayede stajın başarısı ölçülmüş olur. Danışman staj raporunu değerlendirip başarılı ya da başarısız olduğu konusunda karar vererek ilan edilmek üzere Staj Komisyona teslim eder. Başarısız bulunan öğrencilerin tekrar yapacakları stajın yeri ve süresi Staj Komisyonu tarafından belirlenir (m.14).

Yukarıda genel hatlarıyla açıklanmaya çalışılan hukuk eğitiminde öğrenci stajının gözlemlerimize göre öğrencilere büyük fayda sağladığına inanmaktayız. Staj yoluyla öğrenciye, teorik derslerden kazandığı hukuk bilgisini, staj sırasında, somut olaylara nasıl uygulayabileceğini öğrenme fırsatı sunulmaktadır. Staj sayesinde henüz öğrencilik yıllarında önüne gelen gerçek (somut) olayları çözme yeteneği kazanmakta; bu şekilde hukuk öğrencisi sadece hukuk kurallarına yönelik teorik bilgileri değil, edindiği teorik bilgileri ne zaman, nasıl, nerede kullanabileceğini, çalışma tekniklerini de öğrenebilmektedir. Lisans sırasında yapılan staj ile öğrenci gerçek olayların karmaşıklığını fakülte sıralarında görebilmekte; teorik olarak sahip olduğu olay çözme tekniklerini uygulayabilmekte, soruna çözüm getirebilmekte; adeta gerçek hukukçu kimliğine fakülte sıralarında adım atabilmektedir.

Eğitimin organize bir öğrenim süreci olduğu dikkate alındığında çizilmesi gereken bir rotanın gerekliliği de açıktır. Amacı ve yönü önceden belli olmayan bir öğrenim, anlamlı ve etkili olmaz. Ancak

genel kabul ve uygulama gereği, haklı olarak, lisans eğitimi sırasında bir alanda uzmanlaşarak hukukçu yetiştirmek; kısaca eğitimde uzmanlaşma kanaatimize göre de doğru değildir. Zira özel uzmanlık bilgilerinin karşısında temel ve metodik bilgilerin önceliği vardır. Bütünsel olarak meydana gelen olaylara kısmi bir bakış açısıyla yaklaşan hukukçuya güven de az olur. Hukuk eğitiminde ancak genel hukuk eğitiminin yanında bir uzmanlaşma olanağının faydaları tartışılabilir. Genel ve güçlü bir temel hukuk eğitimi, aynı zamanda kısmi bir uzmanlaşmaya da engel değildir. Bu çerçevede hukuk eğitiminde lisans düzeyinde yapılan stajla belirli bir alanda öğrencilerin uzmanlaşması amaçlanmamakla birlikte; temel ve metodik bilgileri alan hukuk öğrencileri tarafından gerçekleştirilen öğrenci stajının, gelecekte icra edecekleri mesleği, özel uzmanlık alanlarını seçebilmelerine yardımcı olacağı düşünülmekte ve gözlemlenmektedir. Lisans düzeyinde yapılan zorunlu stajın da yardımıyla hangi mesleği icra edebileceğini gören hukuk öğrencisinin, gerçek anlamda uzmanlaşması ise, ancak mesleğe girişte olmalı, ancak o aşamada mesleğe özgü kuramsal ve uygulamalı eğitim alabilmelidir¹³

Hukuk eğitiminde teorik lisans derslerinde uygulamadan veya mahkeme kararlarından söz etmekle, uygulamalı eğitim yapıldığı, uygulamanın eğitime dâhil edildiği de söylenemez. Önemli olan teorik bilgiye sahip hukuk öğrencisinde öğrenme ve düşünme sürecini geliştirebilmektir. Somut olayda varılan bir sonucun nasıl ve hangi yöntemle elde edildiğinin öğrenciye kavratılması gerekir. Salt somut hukuki olayları tartışmak yeterli olmaz; hangi çözüm tekniklerinin uygulanabileceği, olayın nasıl çözümlenebileceğinin de öğrenciye kazandırılması gerekmektedir¹⁴. Buna amaçla yanında staj

¹³ Arslan-Taşpınar, s. 12-13, 15.

¹⁴ Arslan-Taşpınar, s. 14-15. Karayalçın'a göre, çekişmeli hukuk problemi hangi safhada ve hangi sıfatla incelenirse incelenir ve ister iş sahibi ister hukukçu tarafından sunulmuş olursa olsun her defasında işe baştan başlayarak beş işlemin gereklerini yerine getirmek gerekir. Bütün bu çalışmaların hedefi karmaşık olay ve belgeler içinden maddi hukuk veya yargı-

yapılan staj yürütücüsü (örnek olarak avukat), stajyere çok çeşitli davaların duruşmalarına katılabilmek, hukuki belgeler yazabilme, mesleğin inceliklerini öğretebilme imkânına sahiptir¹⁵. Henüz fakülte aşamasında iken bir avukat bürosunda avukat gözetiminde, müvekkille görüşme yapan ya da görüşmeye şahit olan, haciz yapan, dava dilekçesi yazan öğrencinin somut olayı çözmeye ilişkin hassasiyeti, yoğunluğu, çabası, heyecanı görülmeye değerdir. Gerçekten de, öğrenci, staj sırasında ve sonrasında somut olayı çözme, benzer konuları araştırma, öğrenme konusunda en üst motivasyona sahip olmakta; teorik derste gösterdiği asgari çabanın çoğunlukla çok daha üstüne çıkarak, somut olaya çözüm üretebilme amacıyla saatlerini harcamaya istekli olabilmektedir.

Diğer taraftan staj, öğrencilerin avukatlık, hâkimlik, savcılık ve diğer meslekleri yakından gözlemleyebilmeleri nedeniyle de fakülte sonrası meslek seçimlerinde öğrencilere ışık tutmakta; birçok öğrenci, staj sonrasında ileriye dönük planlarını şimdiden yapabilmekte, planlayabilmektedir.

Staj, öğrencilerin fakülte sıralarında adliyede yer alan birimleri (mahkeme, icra dairesi, savcılık vs.), burada çalışan kişileri (hâkim, savcı, icra dairesi müdürü ve görevlileri, kalem görevlileri vs.), avukatlık ofisinin işleyişini, diğer kamu kurumlarını ve çalışanlarını,

lama hukukları bakımından önemli olan unsurları tespit etmek, problem veya problemlerin özünü, "püf noktası"nı veya noktalarını bulmak ve böylece problemleri doğru bir şekilde çözebilmektir. Çekişmeli hukuk problemini halledebilmek için yapılması gereken beş işlem şunlardır: 1- Olayı ve olayla ilgili bütün belgeleri tam olarak tespit etmek. 2- Bütün belgeleri incelemek. 3- Olayı kavramak, hukukçu olarak tanımlamak, şemayı çizmek, hukuki problemleri görmek. 4- Tespit edilen hukuki problemleri doğru çözmek. 5- Varılan sonucu yazmak. Bkz. Karayalçın, s. 167-174.

¹⁵ Nanos, Kyriakos: Avrupa'da Avukatlık Mesleğine Giriş ve Meslek İçi Eğitim, Uluslararası Boyutuyla Hukuk Eğitimi ve Avukatlık Mesleğine Girişi Sempozyumu, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Edirne 2008, s. 134.

avukatın davranış tarzlarını görerek gözlemlenmeleri nedeniyle, ileriki meslek yaşamlarında bu mesleklerden birini edinmeleri durumunda yapmaları gerekli olan ya da yapmamaları gereken davranışları düşünme, öğrenme; bu mesleklerin nasıl daha iyi icra edilebileceğini gözlemle edinme olanağı da vermesi bakımından faydalıdır.

Staj, teorik derslerin somut gerçek olaya uygulanmasına imkân verdiği için, uzun dönemde öğrencinin mensubu olduğu fakültenin (hukuk eğitiminin) kalitesinin artırılmasına da hizmet etmektedir.

Özetle, klinik eğitimin farklı ve geliştirilmiş bir türü olarak kabul ettiğimiz staj eğitiminin, sınıf çalışmasındaki geleneksel ders ve seminerlerin etkinliğini pekiştiren, klasik eğitimden farklılaştırılmış çok daha etkin bir öğretim metodu olduğu kanaatindeyiz. Staj uygulaması teoriden pratiğe, üniversite amfilerinden avukatlık ofislerine, adliye saraylarına, mahkeme salonlarına bir geçiştir. Staj uygulaması teorik bilgisi ile donatılan genç hukuk öğrencisinin tecrübe kazanacağı, bilgilerinin yeterliliğini sınavabileceği, eksiklerini tamamlayabileceği önemli bir süreçtir. Staj yapan öğrenciler avukat gözetiminde gerek büro faaliyetleriyle meşgul olarak gerekse adliye bünyesinde staj yöneticisi gözetiminde yürüttükleri görevler nedeniyle iyi iletişim becerilerine sahip olmanın yanında nasıl dinlemeleri gerektiğini de öğrenmekte, problem çözmeye yönelik somut adımları atabilme özgüvenine sahip olabilmektedirler. Fakülte amfilerinde alınan teorik bilgilerin staj sırasında yapılacak küçük uygulamalarla bile nasıl akıldan çıkmayacak şekilde kalıcı kaldığına defalarca şahit olmaktadır.

Gözlemlerimize dayalı olarak genel hatlarıyla söylenebilir ki, genç hukuk öğrencileri, staj uygulamasına özlemle, çalışma azmi ve iradesi ile gitmekte ve stajı tamamlamakta; teorik bilgilerini, gençlik güçlerini staja özgüleyebilmektedirler. Hukuk öğrencilerine staj sırasında örnek davranış ve bilgileriyle yön verebilecek, yol gösterecek danışman öğretim elemanının, tecrübeli staj yürütücülerinin (örnek olarak avukatın), adliye personelinin ve diğer kamu kurumlarının ve yöneticilerin de katkıları çok önemlidir.